

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio LV. De virtutibus quantum ad suas eßentias.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

per actus circa idem, terminat habitus secundum latitudinem in-

D. 676

te finem. Augmentum vero per actus circa aliud, terminat idem habitus secundum latitudinem extensivam, quam conitit conditionem esse alterius rationis. Ex hoc autem quod idem habitus habet utraque quantitatem, non sequitur quod sit compositus ex duobus rebus diversis.

Ad quartam rationem dicitur, quod quia habitus scientificus comparatur ad potentiam intellectus respectu diversarum conclusionum, ut partes subiecti, ut ex 5. Met. deductum est, consequens est, quod habitus perfectus intellectus secundum potentiam ad primam conclusionem, non contrarietur etiam habitus prae-dispositio in eodem intellectu respectu secundae conclusionis: sicut alio secundum unam partem, non contrariatur in altera eiusdem, ut est in parte pinguis. Et quia hoc manifestum ex ipso motu augmenti extensivi. Cum enim augmentatio extensiva ad occupandum novam loci partem terminetur in materialibus formis, & scientifici habitus augmentum extensivum ad maiorem perfectionem extensivam eiusdem terminetur sic, quod potentia intellectus respectu huius conclusionis actus per ipsum habitum, quae prius non actuabatur, & e converso, diminuitur ad maiorem scientiam terminatur per hoc, quod potentia in intellectu respectu scire conclusionis subducitur ab esse sub illo habi u, con sequens est, ut habitus augmentatio et quasi occupet novam potentiam, seu partem potentiae, & diminutione quasi relinquat ac per hoc, non magis contrarietur habitui, ut per se fit unam potentiam seu partem potentiae, seu potentiam partialiter contrarius habitus, ut occupat aliam potentiam, vel partem, vel eandem partialiter, quam, ut dictum est, contrarius in una parte contrarium in altera, proportionaliter, namque haec se habent in indivisibilibus secundum quantitatem molis, partes potentiae, sicut in rebus materialiter quantis partis quantitate. Hanc autem proportionem partium potentiae subiecti habitus scientifici ad ipsum habitum tantum facit, ut vides hinc euenire, quod habitus geometrici augeri potest intensus circa quartam conclusionem, & non erit intensus circa quintam, & esset etiam e converso, si quinta non dependere ex quarta. Provenit namque hoc ex eo, quod frequentati actus circa quartam demonstrationem augmenti intensus habitum, ut per se fit illam partem potentiae intellectus, quae respicit hanc conclusionem. & non ut per se fit aliam: nec ut dictum est, est referat, si sit una & eadem potentia, quae est multae aequaliter, seu partialiter. Nec suspicari voluntariam aut chimericam esse hanc partium potentiae subiecti habitus adinventionem, si namque scripsit perius ab autore notaveris, inveniunt inter alia in quaest. 3. o. art. vi. ad vl. quod etiam in angelis sunt partes potentiae, in quantum intellectus eorum per plures species perficitur, & voluntas eorum se habet ad plura. quid clarius? Hoc est enim quod diximus: nam constat quod in quantum intellectus non est in potentia ad aliam, & aliam demonstrationem, & conclusionem, est in potentia ad diversas species, & ad proportionaliter plura, sicut voluntas, & haec de quarto, & tota hac materia.

QVAESTIO LV.

De virtutibus, quantum ad suas essentias, in quatuor articulos divisas.

Onsequenter considerandum est de habitibus in speciali. Et quia habitus, ut dictum est, distinguuntur per bonum & malum, primo dicendum est de habitibus bonis, qui sunt virtutes, & alia eis adiuncta, scilicet dona, beatitudines, & fructus. Secundo, de habitibus malis, scilicet de vitiis, & peccatis.

A habitus relationem conformitatis, seu coexistentiae ad rectum dicentem, tenet, quod idem numero habitus immutatus in se, de no virtute fit virtus, imo genus cum ratione erronea, post fit virtus: nec hoc aliter probat, nisi quia habitus abstinentiae genus ex actibus abstinentiae elicitis sine praesentia, aut cum erronea ratione, postmodum adueniente recta ratione, nulla facta mutatione circa illam qualiter in se, quae est habitus abstinentiae, de non virtute fit virtus: & post hoc confirmari, quia non esset opus generari in illo alium habitum, ut esset abstinentis: Haec autem positio repugnat & de divina auctoritate, & veritati, auctori quidem, quia aperte in hac questione ne, quam de essentia virtutis vocat, dividendo tractati hunc, postquam tractavit de habitu, ponit virtutem ut sic, esse habitum, ut in hoc patet art. & in ult. artic. expresse dicit, quod habitus est genus propinquum virtutis: quorum nihil est verum, si virtus moralis ut sic, adveniret huic habitui mutato, ut patet. Veritati autem: quia habitus ille, qui est virtus moralis, habitus appetitum ad sequelam rationis ex sua essentia. Ad cuius evidentiam prima est de ratione recta. Est enim duplex, quaedam respectu proprii finis ipsius virtutis moralis, qui est bonum rationis in tali materia, quod est medium in tali materia determinatum ratione: sicut medium in cibo & potu est finis abstinentiae proprius. quaedam vero respectu finis extrinseci, prout vita aeterna est finis, ad quem fides formata ordinat abstinentiam. In proposito non est sermo de ratione recta secundo modo: quia ipse Scotus expresse loquitur de prudentia, seu actu eius, quae est recta ratio medij virtutis moralis: ut patet in 2. Ethic. ex definitione virtutis. Constat autem quod attingere medium est finis proprius moralis virtutis: Secunda est de effectu formali ipsius habitus qui vocatur virtus moralis: dupliciter enim intelligitur. Primo, ut ex sua essentia habitus ille reddat appetitum habituatum ad actum, & non plus, v.g. abstinentia ad abstinentiam. Secundo, ut reddat appetitum habituatum ad actum cum omnibus eius conditionibus suae latitudinis, scilicet ad abstinentiam quando, ubi, sicut, propter quid, & oportet existimare habitus huiusmodi naturae esse primo modo, fuit causa illius Scotice phantasiae: definire autem huiusmodi habitus naturam secundum modo, est ratio veritatis, nisi enim appetitus ex natura habitus temperantiae habituatus esset, & iam per modum naturae determinatus ad abstinentiam propter bonum rationis quando, ubi, sicut, quantum ratio expolcit, iam appetitus non esset ex tali habita factus, quasi naturaliter obsequens rationi: & sequeretur quod habens habitum temperantiae, habet appetitum pugnantem contra rationem secundum circumstantiam & finem proprium, quod est contra Philosophum & veritatem. 7. Ethic. & sequeretur quod omnes virtutes morales essent scientiae, iuxta opinionem Stoicorum: & brevier hoc destruit morale bonitatem, & potes ratiocinari contra hanc phantasiae sic. Habitui ille, puta abstinentiae, qui apud te generatus est ex actibus elicitis in rationem erroneam oppositam prudentiae, & postmodum fit virtus moralis immutatus in se, aut inclinatur ex se ad actus similes prioribus, aut dissimiles: non dissimiles, ut patet, ergo ad similes: sed similes sunt vitiosi, quia erronea ratio non excusat, ergo: Praeterea actus ille, ad quem inclinatur talis habitus, aut est ad medium in tali materia, aut ad extrema: si ad medium, est secundum se vera virtus moralis, quia sibi conveniunt tota definitio virtutis data 2. Ethic. scilicet: Habitui eliciti in immedietate consentiens &c. Si ad extrema, ergo est vitium, ut patet ibi. Vitium autem nunquam tran-

Circa virtutes autem quinque consideranda sunt. Primo, de essentia virtutis. Secundo, de inbectio eius. Tertio, de divisione virtutis. Quarto, de causa virtutis. Quinto, de quibusdam proprietatibus virtutis.

CIRCA primum quaeruntur quatuor.

Primo, Vtrum virtus humana sit habitus.

Secundo, Vtrum sit habitus operatiuus.

Tertio, Vtrum sit habitus bonus.

Quarto, de definitione virtutis.

ARTICVLVS I.

Vtrum virtus humana sit habitus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod virtus humana non sit habitus. Virtus enim est ultimum potentiae, ut dicitur in 1. de caelo: sed ultimum unius cuiusq. reducit ad genus illud, cuius est ultimum. sicut punctum ad genus lineae ergo virtus non reducit ad genus habitus.

2. Praet. August. dicit in 2. de li-

veritatis, duae sunt aduertendae distinctiones. prima est de ratione recta. Est enim duplex, quaedam respectu proprii finis ipsius virtutis moralis, qui est bonum rationis in tali materia, quod est medium in tali materia determinatum ratione: sicut medium in cibo & potu est finis abstinentiae proprius. quaedam vero respectu finis extrinseci, prout vita aeterna est finis, ad quem fides formata ordinat abstinentiam. In proposito non est sermo de ratione recta secundo modo: quia ipse Scotus expresse loquitur de prudentia, seu actu eius, quae est recta ratio medij virtutis moralis: ut patet in 2. Ethic. ex definitione virtutis. Constat autem quod attingere medium est finis proprius moralis virtutis: Secunda est de effectu formali ipsius habitus qui vocatur virtus moralis: dupliciter enim intelligitur. Primo, ut ex sua essentia habitus ille reddat appetitum habituatum ad actum, & non plus, v.g. abstinentia ad abstinentiam. Secundo, ut reddat appetitum habituatum ad actum cum omnibus eius conditionibus suae latitudinis, scilicet ad abstinentiam quando, ubi, sicut, propter quid, & oportet existimare habitus huiusmodi naturae esse primo modo, fuit causa illius Scotice phantasiae: definire autem huiusmodi habitus naturam secundum modo, est ratio veritatis, nisi enim appetitus ex natura habitus temperantiae habituatus esset, & iam per modum naturae determinatus ad abstinentiam propter bonum rationis quando, ubi, sicut, quantum ratio expolcit, iam appetitus non esset ex tali habita factus, quasi naturaliter obsequens rationi: & sequeretur quod habens habitum temperantiae, habet appetitum pugnantem contra rationem secundum circumstantiam & finem proprium, quod est contra Philosophum & veritatem. 7. Ethic. & sequeretur quod omnes virtutes morales essent scientiae, iuxta opinionem Stoicorum: & brevier hoc destruit morale bonitatem, & potes ratiocinari contra hanc phantasiae sic. Habitui ille, puta abstinentiae, qui apud te generatus est ex actibus elicitis in rationem erroneam oppositam prudentiae, & postmodum fit virtus moralis immutatus in se, aut inclinatur ex se ad actus similes prioribus, aut dissimiles: non dissimiles, ut patet, ergo ad similes: sed similes sunt vitiosi, quia erronea ratio non excusat, ergo: Praeterea actus ille, ad quem inclinatur talis habitus, aut est ad medium in tali materia, aut ad extrema: si ad medium, est secundum se vera virtus moralis, quia sibi conveniunt tota definitio virtutis data 2. Ethic. scilicet: Habitui eliciti in immedietate consentiens &c. Si ad extrema, ergo est vitium, ut patet ibi. Vitium autem nunquam tran-

Inf. q. 56. ar. 3. cor. Et 2. di. 27. ar. 1. Et 3. di. 23. q. 1. art. 3. q. 1. & 3. Et ver. q. 1. ar. 1. * Lib. 1. text. 116.

Super quaestione quinquagesimaquinta Articulum primum.

Nar. 1. quaest. 55. dubium occurrit ex Scoto in 1. sentent. dist. 17. q. 3. Ipse enim putans virtutem moralem ut sic, non dicere differentiam per se distinctam habitus, sed addere super naturam

invenit, tempus, locum
 &c. secundum re: tam
 rationem: sicut pul-
 chritudo non est ali-
 qua qualitas, sed ag-
 gregatio convenien-
 tum, puta figuræ,
 magnitudinis, colo-
 ris &c. & relatio nõ
 habet proprium princi-
 pium actuum, ideo
 virtus moralis non
 est principium actuum
 bonitatis morali-
 tis. Et confirmatur
 quia relatio conse-
 quens necessario ex-
 tremam, non habet p-
 priam causam aliam
 ab extremis: sicut au-
 tem respectus conse-
 quitur extremam posi-
 ta ex natura extre-
 morum. Impossibile
 est enim aliquem ac-
 tum sic conditiona-
 tum poni in esse, &
 rationem rectam nõ
 poni in esse, cum ex
 natura extremorum
 consequatur in actu
 talis conformitas ad
 rationem rectam.
 Nos autem tam pri-
 mum fundamentum
 in precedenti articulo
 remouimus, decla-
 rantes virtutem
 moralem ad id se
 præ habitum differ-
 entiam specificam,
 sicut hominem su-
 præ animal: & pro-
 pterea consequenter
 facimus, quod virtus
 moralis in quantum
 est virtus moralis,
 est principium actuum
 moralis: & ad secun-
 dam Scoti fundamen-
 ta dicimus, quod quæ
 quid sit de essentia
 bonitatis in actu mor-
 tali. an scilicet sit
 qualitas, an relatio,
 quantum ad propo-
 situm spectat, non
 refert: quoniam il-
 lud commune dictum
 quod relatio non ha-
 bet causam actiuam
 propriam, intelligitur
 de causalitate p-
 pria sic quod termi-
 netur ad ipsam solam
 nullam enim causam
 actiuam facit solam re-
 lationem, cum quo-
 tamen fiat, quod ha-
 bet per se causam
 effectiuam cum a-
 lio quod probat. Si-
 mum bonum in uni-
 uerso habet causam
 actiuam per se inten-
 dentem illud: sed or-
 do uniuersi est sum-
 mum bonum in uni-
 uerso, ut patet in 2.
 Met. ergo habet cau-
 sam actiuam per se,
 conflat autem quod
 do est relatio. Præter-
 ea, Effectus proprius

te materia, quæ est ens in poten-
 tia: potentia autem ad agere se te-
 net ex parte formæ, quæ est princi-
 pium agendi, eo quod unumquod-
 que agit in quantum est actu. In
 constitutione autem hominis,
 corpus se tenet sicut materia, ani-
 ma uero sicut forma: & quantum
 quidem ad corpus, homo commu-
 nicat cum aliis animalibus, &
 si militer quantum ad uires, quæ
 sunt animæ & corpori commu-
 nes. solæ autem illæ uires, quæ sunt
 propriæ animæ, scilicet rationales,
 sunt hominis tantum: & ideo
 virtus humana, de qua loquimur;
 non potest pertinere ad corpus,
 sed tantum ad id, quod est pro-
 prium animæ: unde uirtus huma-
 na non importat ordinem ad ef-
 fe, sed magis ad agere. & ideo de
 ratione uirtutis humana est, quod
 sit habitus operatiuus.

AD PRIMVM ergo dicendum,
 quod modus actionis sequitur dispo-
 sitionem agentis. Vnum quodque
 enim quale est, talia operatur: &
 ideo, cum uirtus sit principium
 aliqualis operationis, oportet quod
 in operante præexistat secundum
 uirtutem aliquam conformis dis-
 positioni: facit autem uirtus opera-
 tionem ordinatam, & ideo ipsa
 uirtus est quædam dispositio ordi-
 nata in animam, secundum scilicet quod
 propriæ potentie animæ ordinatæ
 aliquid ad inuicem, & ad
 id quod est extra: & ideo uirtus in
 quantum est conueniens dispositio
 anime, assimilatur sanitati
 & pulchritudini, quæ sunt debite
 dispositiones corporis, sed per
 hoc non excluditur quin uirtus
 etiam sit operationis principium.

AD II. dicendum, quod uirtus,
 quæ est ad esse, non est prop-
 ria hominis, sed solum uirtus
 quæ est ad operationem, quæ
 sunt propria hominis.

AD TERTIVM dicendum,
 quod cum Dei substantia sit eius
 actio, summa assimilatio homi-
 nis ad Deum est secundum aliquam
 operationem, unde, sicut supra
 dictum est, felicitas siue beati-
 tudo, per quam homo Deo ma-
 xime conformatur, quæ est finis
 humane uitæ, in operatione con-
 sistit.

ARTICVLVS IIII.

Utrum uirtus humana sit habitus bonus.

AD TERTIVM sic procedit.
 Videtur, quod non sit de
 ratione uirtutis, quod sit habi-
 tus bonus. Peccatum enim in ma-

Alo semper sumitur, sed etiam pec-
 cati est aliqua uirtus, secundum
 illud i. ad Corinth. 15. Virtus pec-
 cati, lex. ergo uirtus non semper
 est habitus bonus.

¶ 2 Præterea. Virtus potentie re-
 spondet, sed potentia non solum
 se habet ad bonum, sed etiam ad
 malum, secundum illud Isai. 5.
 Vires, qui potentes estis ad biben-
 dum uinum, & uiri fortes ad mi-
 scendam ebrietatem. ergo etiam
 uirtus se habet & ad bonum, &
 ad malum.

¶ 3 Præterea. Secundum Apo-
 stolium 2. ad Corinth. 12. Virtus
 in infirmitate perficitur, sed infir-
 mitas est quoddam malum. ergo
 uirtus non solum se habet ad bo-
 num, sed etiam ad malum.

SED CONTRA est, quod Au-
 gust. dicit in lib. de moribus Ec-
 clesie. Nemo autem dubitabit,
 quod uirtus animam facit opti-
 mam. & Philosophus dicit in 2.
 Ethico. quod uirtus est, quæ bo-
 num facit habentem, & opus ei-
 us bonum reddit.

RESPON. Dicendum, quod si
 cur supra dictum est, Virtus im-
 portat perfectionem potentie.
 unde uirtus cuiuslibet rei deter-
 minatur ad ultimum in quod res
 potest, ut dicitur in primo de ca-
 lo. Ultimum autem, in quod una
 quæque potentia potest, oportet
 quod sit bonum: nam omne malum
 defectum quendam importat. uñ
 Dio. dicit in 4. de diu. no. quod om-
 ne malum est infirmum, & pro-
 pter hoc oportet, quod uirtus cu-
 iuslibet rei dicatur in ordine ad
 bonum: unde uirtus humana, quæ
 est habitus operatiuus, est bonus
 habitus, & boni operatiuus.

AD PRIMVM ergo dicendum,
 quod sicut perfectum, ita & bonum
 dicitur metaphorice in malis. Di-
 citur enim & perfectus fur, siue
 latro: & bonus fur, siue latro, ut
 patet per Philosophum in 5. Me-
 taph. secundum hoc ergo etiam
 uirtus metaphorice in malis di-
 citur. et sic uirtus peccati dicitur
 lex, in quantum scilicet per legem
 occasionaliter est peccatum aug-
 mentatum, & quasi ad maximum
 suum posse peruenit.

AD SECVNDVM Dicendum,
 quod malum ebrietatis, & nimie
 potationis consistit in defectu or-
 dinis rationis. Contingit autem
 cum defectu rationis esse aliquam
 potentiam inferiorem perfectam
 ad id, quod est sui generis, etiam
 cum repugnantia uel defectu rō-
 nis: perfectio autem talis poten-
 tiæ, cum sit cum defectu rationis,
 non posset dici uirtus humana.

artis per se fit ab arte,
 sed ordo manife-
 ste fit ab artibus. Vi-
 demus enim artes
 dolatius ad hoc ten-
 dere, ut ordinatæ &
 mensurate incident
 &c. & sic habitus uir-
 tutis moralis facit
 ordinationem in ac-
 tu. Unde in respon-
 sione ad primum in
 hoc secundo articulo
 litera dicit, quod
 uirtus facit operatio-
 nem ordinatam. Quo-
 modo autem hoc
 fiat, non est difficile
 uidere. si quis enim
 consideret, quod ha-
 bitus uirtutis non
 causat seorsum a po-
 tentia, sed est perfe-
 ctio potentie ad cau-
 sandum actum ordi-
 natum, videbit quod
 potentia perfecta ha-
 bitu causabit per se,
 intendendo non solum
 operationem, sed
 operationem ordi-
 natam sic: & expe-
 rientiæ teste conuin-
 cetur, quod est ratio
 illi potentie, quod
 caulet regulatam o-
 perationem. & hoc,
 ut dictum est, mani-
 feste liquet in artifi-
 cialibus, quibus con-
 cipimus quid intreri
 agitur: unde funda-
 mentum illud nihil
 facit pro Scoto ad
 propositum. Quod
 autem addit, quod
 relatio prima conse-
 quitur extrema, di-
 gnum admiratione
 uir: nam per extrema
 aut intendit absolu-
 ta, aut relationes: hæc
 sunt quæ in quæstio-
 nem ueniunt, a qui-
 bus causatur, puta, re-
 lationes singulæ ad
 tempus, ad locum,
 ad potentiam, & cæ-
 teræ circumstantiæ: si
 absoluta, falsum ui-
 detur apud te, quod
 posito actu quod ad
 absoluta tantum, &
 recta ratione in esse
 oporteat sequi cōfor-
 mitatem: quamuis
 apud nos posita rec-
 ta ratione in actu
 secundo &c. ut infra
 dicitur, impossibile
 sit leg. actum diffor-
 mem. sed hoc nõ est,
 quia relatio conse-
 quitur, sed quia talis ef-
 fectus non fiat cum
 tali causa. Dicit ergo,
 quod uirtus facit
 operationem ordina-
 tam tanquam effectum
 proprium, & quod
 relationem habere
 sit effectiuam per se
 cum, non inconuenit,
 sed oportet quod doq.

¶ Super

li. 2. ca. 6. in prin. tom. 1. ca. 6. tom. 5.

art. i. huj. q.

rex. 116. co. 2

227. 4. in me. dio. & clarius inter mediū & 6.

tex. 2. lib. 3

AD QUINTVM dicendum, q[uo]d uirtute p[ot]t aliq[ui]s male uti tanquā obiecto, puta, cū male s[er]u[er]e de uirtute, cum odit eā, uel superbit de ea: nō autē tanquā principio uis, ita, s[ed] quōd malus sit actus uirtutis.

AD SEXTVM dicendum, quōd uirtus infusa causatur in nobis a Deo sine nobis agentibus, non tamē sine nobis consentientibus: & sic est intelligendum quod dicitur, Quam Deus in nobis sine operatur. q[uo]d uerō per nos aguntur, Deus in nobis causat, nō sine nobis agentibus, ipse enim operatur in omni uoluntate, & natura.

QVAESTIO LVI.

De subiecto uirtutis, in sex articulis diuisa.

DEINDE considerandum est de subiecto uirtutis.

ET CIRCA hoc queruntur sex.

PRIMO, Vtrum uirtus sit, in potētia animae, sicut in subiecto.

SECUNDO, Vtrum una uirtus possit esse in pluribus potentiis.

TERCIO, Vtrum intellectus possit esse subiectum uirtutis.

QUARTO, Vtrum irascibilis & concupiscibilis.

QUINTO, Vtrum uires apprehensiuas sentiat.

SEXTO, Vtrum uoluntas.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uirtus sit in potentia animae, sicut in subiecto.

AD PRIMVM sic proceditur. Vt, q[uo]d uirtus non sit in potentia animae, sicut in subiecto. Dicit enim Aug. in 2. de lib. arb. * quōd uirtus est qua recte uiuitur, uiuere autem non est per potentiam animae, sed per eius essentiam. ergo uirtus non est in potentia animae, sed in eius essentia.

PRÆT. Philosophus dicit in 2. Eth. * Virtus est quae bonum facit habentem, & opus bonum reddit; sed sicut opus constituitur per potentiam, ita habēs uirtutem constituitur per essentiam animae, ergo uirtus non magis pertinet ad potentiam animae, quam ad eius essentiam.

PRÆT. Potentia est in secunda specie qualitatis, uirtus autem est quaedam qualitas, ut supra dictum ē; * qualitatis autem non est qualitas, ergo uirtus non est in potentia animae, sicut in subiecto.

SED CONTRA. Virtus est ultimum potētiæ, ut dicitur in 1. de celo: * sed ultimum est in eo, cuius est ultimum. ergo uirtus est in potentia animae.

RESPON. Dicendum, q[uo]d uirtutem pertinere ad potētiā animae, ex tribus potest esse manifestum. Primo quidem ex ipsa ratione uirtutis, quae importat perfectionem potētiæ: perfectio autem est in eo cuius est perfectio. Secundo ex eo, quōd est habitus operatiuus, ut supra dictum est: * omnis autem operatio est ab anima per aliquam potētiā. Tertio ex hoc, quōd disponit ad optimum: optimum autē est finis, qui uel est operatio rei, uel aliquid consecutum per operationem a potētia egredientē. unde uirtus humana est in potētia animae, sicut in subiecto.

AD PRIMVM ergo dicendum, quōd uiuere dupliciter sumitur. Quandoque enim dicitur uiuere ipsum esse uiuentis, & sic pertinet ad essentiam animae, quae est uiuenti essendi principium. Alio modo uiuere dicitur operatio uiuentis, & sic uirtute recte uiuitur, inquantum per eam aliquis recte operatur.

AD SECVNDVM dicendum, quōd bonum uel

est finis, uel in ordine ad finem dicitur: & ideo cum bonum operantis consistat in operatione, hoc etiā ipsum, q[uo]d uirtus operantē bonū facit, refertur ad operationem, & per consequens ad potētiā.

AD TERTIVM dicendum, quōd unum accidens dicitur esse in alio sicut in subiecto, nō quia accidēs per se ipsum possit sustentare aliud accidens, sed quia unū accidens inhaeret substantiæ mediante alio accidente, ut color corpori mediante superficie: unde superficies dicitur esse subiectum coloris, & eo mōdo potētia animae dicitur esse subiectum uirtutis.

ARTICVLVS II.

Vtrum una uirtus possit esse in pluribus potentiis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q[uo]d una uirtus possit esse in duabus potētiis. Habitus enim cognoscuntur per actus, sed unus actus progreditur diuersimode a diuersis potētiis, sicut ambulatorio procedit a ratione ut dirigente, a uoluntate sicut a mouente, & a potētia motiua sicut ab exequente. ergo etiam unus habitus uirtutis potest in pluribus esse potētiis.

PRÆT. Philosophus dicit in 2. Eth. * quōd ad uirtutē tria requiruntur. scire, uelle, & immobiliter operari: sed scire pertinet ad intellectum, uelle ad uoluntatem. ergo uirtus potest esse in pluribus potētiis.

PRÆT. Prudentia est in ratione, cum sit recta ratio agibilia, ut dicitur in 6. Eth. * est etiam in uoluntate, quia non potest esse cum uoluntate peruersa, ut in eodem lib. * dicitur. ergo una uirtus potest esse in duabus potētiis.

SED CONTRA. Virtus est in potētia animae sicut in subiecto, sed idem accidens non potest esse in pluribus subiectis, ergo una uirtus nō potest esse in pluribus potētiis animae.

RESPON. Dicendum, quōd aliquid esse in duobus, contingit dupliciter. Vno modo sic, quōd ex quo fit in utroque, & sic impossibile est unam uirtutem esse in duabus potētiis: quia diuersitas potētiarum attenditur secundum generales condiciones obiectorum, diuersitas autem habituum secundum speciales. unū ubique est diuersitas potētiarum, est diuersitas habituum: sed non conuertitur. Alio modo potest esse aliquid in duobus, uel pluribus, non ex aequo, sed ordine quodam: & sic una uirtus pertinet ad plures potētiās, ita quōd in una sit principaliter, & se extendat ad alias per modum diffusionis, uel per modum dispositiōis, secundum quod una potētia mouetur ab alia, & secundum quod una potētia accipit ab alia.

AD PRIMVM ergo dicendum, q[uo]d idē actus non potest aequaliter & eodē ordine pertinere ad diuersas potētiās, sed scdm diuersas rōnes, & diuerso ordine.

AD SECVNDVM dicendum, q[uo]d scire praerogatur ad uirtutem moralem, inquantum uirtus moralis operatur secundum rationem rectam, sed essentialiter in appetendo uirtus moralis consistit.

AD TERTIVM dicendum, quōd prudentia realiter ē in rōne sicut in subiecto, sed praesupponit rectitudinem uoluntatis sicut principium, ut infra dicitur. *

ARTICVLVS III.

Vtrum intellectus possit esse subiectum uirtutis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quōd intellectus nō

D. 445.

Inf. q. 60. a. 5. cor.

c. 4. tom. 5.

c. 5. to. 5.

c. 13. in 5.

D. 1041.

D. 775.

D. 695.

1173.

D. 49.

ar. 1. eq. & q. 57. ar. 4.

Super quas quinquagesima extra articulum tertium.

In arti. 3. quæst. 56. Omnis duobus primis, dubium occurrit de sensu & ueritate.